

qui era *nin* e jove» (Cròn., cap. 192, v, 82.23), i ho repeteix referint-se al príncep del regne d'Aragó: «era gran, e soberg, e *nin* e jove» (ib. v, 82.27), i de manera semblant en al·ludir a una noia de noble família: «una sua germana, *nina* e fadrina, que era a nodrir ab madona la dita reina» (ib., cap. 18, 1, 48.4). En el *Libre de Set Savis* l'autor es refereix a un ric vell hom que pren «per muller una *nina*» (v. 1322), i BMetge usa *nina* un cop en l'ac. de 'donzella' (Valter e Gris., NCl. x, 22.14, 23.12). En el següent passatge d'un doc. de 1370 de Sant Celoni *nina* sembla designar 'noia' o 'noieteta': «Item que, neguna dona, ne macipa, *nina*, ne serventa no gosen filar dins la casa del forn» (BABL xii, 139).

Durant els Ss XVI-XIX *nin*, -a, començaria a escassejar enfront d'altres mots rivals com *xic*, *xiquet* (València), *minyó*, i també *nen* i *noi* etc., sobretot en el català continental. Els texts lexicogràfics d'aquell període a penes el recullen,⁴ i els del S. XIX com Belv. (1805) i Lab. (1839) consideren *nin* com a antiquat.²⁰ Avui en el llenguatge general *nin*, -a, és de to literari i poètic,⁵ però continua viva a la Catalunya francesa,⁶ a Mallorca,⁷ i en algunes altres localitats.⁸ Segons *AlcM* a Olot i Ripoll *nina major* es diu de 'la més gran de les filles que viuen en la casa paterna' (cf. *nen*²⁵ infra). A Ribagorça s'usa *nino* 'infant' (veg. Ferraz, *Voc. Alta Ribag.*, p. 27, s. v. *esboñigar*), i a Açañui i Graus s'empren *nino* i *nina* entre adults per a interpellar-se (JCorom., 1966); a l'aragonès de Bielsa existeix *ninno* (amb -nn- geminada) 'infant fins que comenci a caminar'.⁹

En canvi és d'ús general *nina* en l'accepció de 'joquina de nenes en forma de figura humana' [*ThPu.*: «Les *nines* ab que juguen les xiques: Pupa, -ae» (ed. 1580, f. 197); *DTo.*, 1647; Lab. 1839; i un exemple en Genís i Aguilar, *Julita*, p. 10], i de 'pupilla de l'ull', alternant però en aquest sentit amb la forma de dimin. *nineta*: les dues formes ja figuren en Alcoaf (ms. S. XIV): «Sia fesa un poch la tela cornia damont aprop del blanch de l'uyl e prop de la *nina* perque ysca la humor» (f. 36), «Que prema hom la *nineta* e que guart si s'exampila la *nineta* de l'altre [ull]» (f. 22v). El *ThPu.* d'OPou duu «La *nina* del vll: Pupilla, pupula, -ae» (p. 246), *DTo.* 1647 «Vull-lo com la *nina* del ull» (s. v.), Lacav. 1696 «Jo vos vull bé, com a les *nines* de mos ulls». JCoromines (1933, 1934) va registrar *yiga* a l'Alt Pallars (Estaon, Tor, Tavascan, Farrera) i *liya* a Aneu; es diu *ninmeta* de *güelles* a Bielsa (Badia, l. c.). Notem, a més, que *nina* designa certes peces de màquines usades en la indústria tèxtil (*BDC* iv, 124) i de suro (*BDC* xiii, 130). *AlcM* registra *nina* d'alguna localitat de l'Empordà com a nom de la serp, *Anguis fragilis* (coneguda amb el nom de *noia* normalment) en aquesta frase: «No la toquis, que és una *nina*».

En contrast amb el cat., el cast. té formes amb palatal -ñ-, *niño*, -a, 'noi petit, -a' i *niña* o *niñeta* 'pupilla', si bé existeix dialectalment *nin*, -a, que s'usa a Colunga per anomenar els nois i fins les persones adultes (Vigón), i *nino* 'nin' a Miranda de Douro (cf. però *año*

ANNUM, Leite de V., *Philol. Mirand.* II, 202), forma que es dona també a Madeira (Fig.).¹⁰ En molts parlars bascos en els sentits de 'nin' i 'pupilla' es diu *nini* o *niñi*;¹¹ i *nin* «jeune», *nina* i *nineta* «jeune fille», *nina* «pupille» apareixen algun cop en occità medieval (Levy, *PDPF*), i avui *nin*, *nine* és «tout petit», «terme de tendresse» en el Bearn (Palay), a gir. i land. *nin* i *ninè* «bébé», i *nino* f. 'pupilla' en tots els Pirineus gascons, i *nino* «poupée» en el Gers (Rohlf, *Le Gascon*, §§ 267 i 266). En l'italià de Campània *ninno* 'infant', en napol. *ninna* 'noia petita' (segons Rohlf, ib.), i *ninà* *al-ain* 'pupilla' s'ha estès per l'àrab del Nord d'Àfrica fins a Egipte (Boqthor, Hubert). Aquesta distribució geogràfica és un indicati de l'antiquitat del mot amb la seva arrel ja en ll. vg., i JCorom. va suggerir una base *NĪNNUS per al cast. *niño* (*DECH* iv, 228a 44),¹² i *NĪNUS per al cat. *nin*, -a, comparable a NANUS, cat. *nan*, f. *nana* (*LleuresC*, p. 261). A més, ha expressat l'opinió que aquesta família fos probablement nascuda de la frase NINNA-NANNA dirigida als nins de bressol per a fer-los dormir (*DECH* iv, 228b26); cf. l'it. *ninna-nanna* 'cançó de bressol', *ninnare* 'cantar una cançó de bressol' (i notem *ninar* id., a Alguer) i port. *fazer nina* o *ninar* id.

La metàfora *nina* de l'ull (o *nineta* de l'ull) 'pupilla' és un fet internacional, que es dona en molts idiomes amb mots que signifiquen 'nina, noieteta': gr. *χόρη*, ll. *pupilla*, ar. *bint al-ain*, i expressions paral·leles en cèltic, alemany occidental, eslovè, txec, basc, hebreu, etiop, kušita, llengües negro-africanes i en egipci arcaic (Schuchardt, *Berliner Sitzungsber.*, 1917, 157-8; Spitzer, *Litbl.* xxxviii, 324-5).¹³ JCoromines creu, emperò, que no escau admetre un model oriental per a totes aquestes llengües —com ho suggereix Schuchardt—, puix que el veure reflectida la imatge del que parla en la pupilla del seu interlocutor és un fet natural, també l'arauca diu *de ne* o *šušu ne*, pròpiament 'persona o nena de l'ull' (*DECH* iv, 228b51). Arriba a aquesta mateixa conclusió Tagliavini en el seu estudi monogràfic (*Ann. dell'Ist. Univ. Or. di Napoli, Nova Serie*, III, 1949, 341-78).

Una variant de creació semblant al *nin*, *nina* 'infant', però amb vocalisme diferent, i endemés de data recent i de menys extensió, és el cat. *nen*, -a, 'nin, -a', el cast. *nene*, -a id. (documentat primerament en *DAut.*, però només *nen* i en to festiu), ast. *nenu*, -a (Vigón), gall. *neno* (port. fam. *nena* 'nina (de jugar), dial. *neno* id),¹⁴ gasc. *neng* i *néno* «bébé»,¹⁵ registrat a Gers (Rohlf, *Le Gascon*, § 267).¹⁶ En català és propi del Principat,¹⁷ encara que es pot sentir en altres parts per la influència d'aquesta zona o del castellà;¹⁸ *Dag.* l'ha apuntat en el sentit de 'noi, noia' a Andorra; a Cerdanya *nen* significa 'home jove, hereu d'una casa bona' (cf. *nina major*, amunt).¹⁹ La primera documentació que tenim de *nen*, -a, és de 1805 (Belv.), però devia datar almenys del S. XVII com ho suggereix la seva aparició en una cançó popular recollida per MilàF: «Retra-té, *Nen* Querol / d'aquesta vida tan mala» (*Romillo*, 1882, 113B.1; en el vers 24 llegim: «retira t'En *Nen* Querol»; cançó recollida a Menar-